

Національний музей-заповідник М. В. Гоголя

Сама садиба Гоголів-Яновських у селі Гоголевому Шишацького району була заснована в кінці XVIII ст. на хуторі Купчинському, який через чотири роки після одруження в 1781 р. як весільний посаг

одержала бабуся М. В. Гоголя Тетяна Семенівна Лизогуб (1743—1835). На початку XIX ст. хутір перейшов у спадщину до батьків письменника, які перейменували його на Василівку — за ім'ям батька — Василя Панасовича. При ньому старий будинок «в готическом стиле» було перебудовано у стилі класицизму, зведено церкву Різдва Богородиці, цегельний завод, винокурню, влаштовано ставки, водяний млин та розплановано парк.

Сюди, у Василівку, через 6 тижнів (після хрещення в сорочинській Спасо-Преображенській церкві) і повернулася з немовлям, народженим 20 березня 1809 року в містечку Великі Сорочинці в будинку відомого лікаря М. Я. Трохимовського, мати Миколи Васильовича Гоголя Марія Іванівна Гоголь-Яновська. Тут, у Василівці, і пройшли безтурботні дитячі роки маленького Ніколя.

Не раз він із батьками виїжджав до Кибинців, Великої Обухівки, Диканьки. Згодом

почалось навчання в Полтавському повітовому училищі. Після смерті молодшого брата Миколу Гоголя батько віддає на приватне навчання до вчителя латинської мови Полтавської гімназії Гавриїла Максимовича Сорочинського (1820), а із травня 1821 року по 1828 рік у – Ніжинську гімназію вищих наук. Тобто до закінчення гімназії кожне літо Микола проводив у батьківському маєтку.

Василівка та прилеглі хутори, а разом із ними і їхні мешканці стали прототипами багатьох гоголівських героїв. Наприклад, під час літнього перебування в селі письменник разом із своєю сестрою Ольгою часто їздив у ліс, що називався Яворівщина. Саме там стояла пасіка Гоголів-Яновських. Тут він спілкувався зі своїм пасічником (про це згадує Ольга Василівна). Швидше за все, тому й цикл повістей «Вечори на хуторі біля Диканьки» приписаний вигаданому пасічникові Рудому Панькові...

У 1832 р. він провів у рідному селі три літні місяці. Відвідав він Василівку й у 1835 р., провів тут літо 1848 року. Перебував у Василівці в червні–жовтні 1850 р. Востаннє Микола Гоголь побував у родовій садибі у травні 1851 р. Був кілька днів у Великій Обухівці, їздив в Опікунську раду до Полтави, де владнував питання про борги матері.

У ці роки Микола Васильович займається також перебудовою маєтку. Так, у головному будинку був ліквідований мезонін і зроблена тераса з подвійними колонами, із саду перенесли у правий бік парадного двору флігель. За проектом Гоголя було зведено дзвіницю й огорожу навколо церкви. Письменник особисто займався посадками в саду, влаштував купальню. За його малюнками було оздоблено інтер'єри вітальні та інших кімнат.

Після смерті Миколи Васильовича в 1852 р. садибу поділили дві сестри (Ганна Василівна від своєї частини спадщини відмовилася). Молодша сестра Ольга Василівна Гоголь-Головня одержала територію від церкви до ставка (батьківський дім та сад), а Єлизавета Василівна Гоголь-Бикова — територію за ставком, яка стала називатися «Биківська». Згодом племінник М. В. Гоголя Микола Володимирович Биков одружився з онукою О. С. Пушкіна Марією Олександрівною. У кінці XIX ст. вони оселилися у Василівці, де розпочався третій етап перебудов.

Ольга Гоголь-Головня після смерті свого сина знесла старий батьківський будинок і збудувала новий, 1894 року був розібраний і гоголівський флігель. Згодом будинок й господарські будівлі було зведено на Биковському боці за ставком (нині тут пустир –

улюблене місце місцевих мешканців для проведення свята Івана Купала). Разом із тим було впорядковано могили батьків і споруджено у 1896 р. за церквою церковнопарафіяльну школу, яка згодом отримала статус земського училища. У такому вигляді садиба зберігалася до 1943 року.

На жаль, під час війни село було майже повністю знищено. Була спалена під час відступу гітлерівців і садиба (збереглася лише церква та залишки школи).

У 1959 р. до 150-ї річниці з дня народження М. В. Гоголя було впорядковано могилу батьків, ставки, на місці будинку встановлено пам'ятний обеліск, збудовано нову сільську двоповерхову школу, але було заподіяно непоправної шкоди – знесено Різдво-Богородицьку церкву навпроти неї. І тільки у 1972—1978 рр. на кафедрі архітектури і проектування Полтавського інженерно-будівельного інституту під керівництвом Л. С. Вайнгорта розпочалися науково-дослідні та проектно-пошукові роботи, спрямовані на відновлення садиби Гоголів-Яновських.

У 1977 р. на сільському сході села Гоголеве було прийняте рішення про створення на території садиби літературно-меморіального заповідника. Після численних виступів у пресі й на телебаченні відповідно до урядової постанови 1979 року почалось відродження садиби, а до 175-річчя від дня народження письменника в 1984 р. був відкритий заповідник-музей.

Над відновленням працювала група під керівництвом Лева Семеновича Вайнгорта, тоді головного архітектора Полтави.

Під час відкриття заповідника-музею біля будинку було встановлено пам'ятник Миколі Васильовичу Гоголю (скульптор О. Ковальов, архітектор В. Шевченко).

До складу заповідника входять відновлені батьківський будинок і флігель, а в невеликому парку, оперезаному дивно мальовничим, затягнутим ряскою ставком, розташовані інші компоненти заповідника-музею, без яких не обходився в ті часи жодний парк, – альтанка і грот. Усе це було відтворено за планами, спогадами, листами сучасників, старими фотографіями та із записника самого письменника «Книга всякої всячини».

Також для відновлення були використані листи письменника до матері, Марії Іванівни, у яких Гоголь надсилав креслення та малюнки, якими вона потім користувалася під час ремонту й реконструкції будинку та флігеля. Було відтворено інтер'єри деяких кімнат будинку (кімната матері, їдальня, вітальня). Наприклад, стіни в кімнатах пофарбовані блакитними та жовтими смугами по білому тлу, як це було за часів письменника, також за його малюнками зроблені вікна та двері з кольоровим склом, сплетені килими для спальні й вітальні.